

TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE SORUNLARI KONUSUNDAKİ FARKINDALIK VE DUYARLILIKLARI

Oya Özdemir* ❖ Ayşe Yıldız** ❖ Esin Ocaktan* ❖ Özlem Sarışen***

ÖZET

Kişilerin birey olarak çevre sorunlarının varlığının "farkındalığı" ve bunlara karşı "duyarlılıkları" konusunda yetersizlikler mevcuttur. Bu hem Türkiye ve hem de diğer ülkelerde var olan bir diğer sorundur. Bu çalışmada, Dönem I ve Dönem VI tıp fakültesi öğrencilerinin, çevre sorunları ile ilgili olarak farkındalıkları ve duyarlılıklarının saptanması amaçlanmıştır. Araştırmaya alınan 301 öğrencinin yaş ortalaması 21.29 ± 3.03 olup; %55.1'i kızdır ve %54.2'si Dönem I öğrencisidir. Öğrencilere göre, dünyada çevre ile ilgili en önemli üç sorun %37.5 ile hava kirliliği, %36.2 ile atıklar ve %30.6 ile ormanların azalmasıdır. Öğrencilerin %75.8'i sağlıklı bir çevre için yapılması gerekenleri bildiğini ve bunlara dikkat ettiğini belirtirken, %17.9'u yapılması gerekenleri bildiğini ancak dikkat etmediğini ve %19'u bu konuyu bilmediğini veya bu konuyla ilgilenmediğini belirtmiştir. Kız öğrencilerin çevre konusunda daha fazla oranda bilgilerinin olduğu ve dikkat ettiklerini belirttikleri; yurtda kalanlar ile herhangi bir gönüllü bir kuruluş veya organizasyona üye olmayanların daha fazla oranda bilgileri olmasına rağmen yaptıklarına dikkat etmediklerini belirttikleri saptanmıştır. Çevresel duyarlılık puan ortalamaları yönünden, Dönem I ve Dönem VI öğrencileri arasında fark saptanmazken, kız öğrenciler ile 21 yaş ve daha genç olanların puan ortalamasının daha fazla olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, duyarlı olması beklenen bir toplum kesiminin konuya yeterli ilgiyi göstermediği, farkındalık ve duyarlılıkların yetersiz olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Küresel Çevre Sorunları, Çevresel Duyarlılık.

SUMMARY

Awareness and Sensibility Levels of Medical Students

We aimed at identifying the awareness and sensibility levels of medical school students in first and last year in education period, about environmental problems as they were to be the main actors in the delivery of health care services in future. In 2002-2003 academic year, a questionnaire was applied to of medical school students in first and last year in Ankara University School of Medicine. Mean age of the 301 students participating in the study was 21.29 ± 3.03 (min:17, max:36); 55.1% were girls and 54.2% were Grade I students. 59.5% of the students reported having received courses about environmental matters at some point during their studies, while 6.3% reported being members to volunteer organizations or societies working on environmental issues. Three most important environmental problems were ranked as; air pollution, waste materials and the diminishment of forests. 17.9% of the students were found to be knowledgeable about these issues yet they were not taking any action, 19% were uninformed or were not interested with these issues. Female students were more knowledgeable and more intelligible about environmental issues compared to males ($p=0.019$), the students staying in university housing facilities were not paying attention to how they behave despite being more knowledgeable ($p=0.031$), the ones who were not members to professional organizations reported not attaching importance to how they behave ($p=0.038$), the students below the age of 21 had higher environmental sensibility scores than the elder ones ($p=0.026$), medical school students in first and last year did not differ when their mean environmental sensibility score was taken into consideration ($p=0.0001$). We can conclude that the awareness levels of the physicians to be about the environmental problems that are posing a global threat for us are far lesser than anticipated. We should pay the effort to render them more knowledgeable about environmental problems at local and global level before their graduation.

Key Words: Environment, Globally Environmental Matters, Environmental Sensitivity

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı ABD Uzman Doktor

** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı ABD Öğretim Görevlisi Doktor

*** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı ABD Araştırma Görevlisi

Daha geçen yüzyılın ortalarında küçük boyutlarda, lokal düzeylerde belirlenebilen çevre sorunları, günümüzde sayı olarak da artmak ya da farkedilmekle birlikte, aynı zamanda artık bu sorunlar küresel düzeyde ele alınmaktadır. Çevre sorunları için yerel ve küresel önlemler alınmakta, bu konuda ulusal ve uluslararası toplantılar düzenlenmektedir. Bu çabalar, bu alanda yönetsel, hukuksal, ekonomik ve teknolojik önlemlerin planlanması ve kabul edilmesinde etkili de olmuştur. Ancak toplumsal düzeyde, kişilerin birey olarak çevre sorunlarının varlığının "farkındalığı" konusunda yetersizlikler mevcuttur. Bu hem Türkiye ve hem de diğer ülkelerde var olan bir diğer sorundur.

Çevrenin kirletilmesi, tahrip edilmesi ve insanın çevresine verdiği zararlar çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Bilinçsiz davranışlar ve müdahaleler sonucu meydana gelen olumsuz sonuçların etkileri hızlı ve belirgin bir şekilde ortaya çıkmadığı için; sorunların artık görmezden gelinemeyecek düzeye varıncaya kadar büyümesine izin verilmekte, örneğin biyolojik türlerin ufaklık sağ kalma ceplerine sığınması anına kadar hiçbir önlem alınmadan beklenmektedir. Çevreye karşı duyulan bu ilgisizlik, çevreyi tahrip eden ve kirletenlere de cesaret vermektedir. Oysa, çevreye olan ilginin artması, gelecekte beklenenlere cevap verecektir ve günümüzde çevreye karşı takınılan tutum çerçevesinde, gelecekte de çevre şekillenecektir (1,2). Davranışlarla şekillenecek olan çevrenin, etken ve hostla birlikte oluşturduğu epidemiyolojik üçlü ilişkisi çerçevesinde de sağlık düzeyi biçimlenecektir. Bu kapsamda, yaşanan çevre ne kadar sağlıklı ise kişinin etkeni yenmesi; aksi durumda da, yaşanan çevre ne kadar sağlıklı ise etkenin kişiyi yenmesi, yani hastalandırması o kadar kolaylaşacaktır (3).

Çevre sorunları ve bunun insan sağlığı üzerine etkileri olarak ele alındığında ön plana çıkan hekimlerin, bu konudaki farkındalıkları ve duyarlılıklarının genel olarak toplumdan farklı ve daha iyi konumda olması beklenir. Ancak bu konuda gerek Türkiye'de ve gerekse diğer ülkelere yapılmış olan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada, sağlık hizmet sunumunun gelecekteki aktörleri olacak olan tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yürütülmesi amaçlanmış ve fakülteye yeni girmiş olan Dönem I ile bitirmek

üzere olan Dönem VI öğrencilerinin, çevre sorunları ile ilgili olarak bilgi, tutum ve davranışları değerlendirilmiştir.

Gereç ve Yöntem

Araştırma; 2002-2003 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dönem I (n=163) ve Mayıs ayı sonu itibarıyla bitirmek üzere olan Dönem VI (n=138) öğrencileri üzerinde yürütülmüş kesitsel tipte bir çalışmadır. Öğrencilerin çevresel duyarlılık konusunda bilgi, tutum ve davranışlarının tanımlanması amacıyla yapılan bu çalışmada, otuzyedil soruluk anket formu uygulanmıştır. Anket formunda yer alan sorularla; öğrencilerin sosyokültürel durumları, çevre ile ilgili kendilerine göre en önemli sorunlar, çevreye duyarlılık konusunda davranışları ve verilen yirmi altı adet önerme hakkındaki düşünceleri sorgulanmıştır. Öğrencilerden "1=kesinlikle katılıyorum, 2=katılıyorum, 3=kararsızım, 4=katılmıyorum ve 5=kesinlikle katılmıyorum" biçiminde belirlenmiş Likert Skalası ile önermelere ilişkin düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir. Önermelerin hazırlanması sırasında, bu konudaki değerlendirmelerin puan verilerek yapılması tasarlanmış, çevresel duyarlılık konusunda belirtilen her önerme için "1" en düşük, "5" ise en yüksek puan olarak belirlenmiştir. Her bir öğrencinin tüm önermeler için aldığı puanlar toplandığında elde edilen puan ne kadar yüksek ise o kadar duyarlı olduğu düşünülmüştür. Her bir önerme için tüm öğrencilerin verdiği puanlar toplandığında ise, bu konudaki grup puanı saptanmış ve grup duyarlılığı konusunda fikir verici olmuştur. Çalışmanın istatistiksel değerlendirilmesinde ki-kare ve t-testi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya alınan 301 öğrencinin yaş ortalaması 21.29 ± 3.03 olup (minimum 17, maksimum 36); %55.1'i kızdır ve %54.2'si Dönem I öğrencisidir. Öğrencilerin %39.5'i evde ve ailesiyle birlikte kalırken, %30.6'sı evde yalnız veya arkadaşlarıyla, %29.9'u da yurttadır. Ebeveynlerin öğrenim durumuna bakıldığında; öğrencilerin %65.4'ünün annesinin ve %79.7'sinin babasının lise veya daha ileri düzeyde öğrenim gördükleri saptanmıştır (Tablo 1).

Öğrencilerin %59.5'inin öğrenim hayatlarının herhangi bir döneminde çevre ile ilgili ders aldığı

görülmüştür. Ders alanların yarıya yakını, bu dersi ilkokulda iken aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin %75.1'i öğrenim hayatı boyunca çevre ile ilgili derslerin zorunlu olması gerektiğini ve yarıya yakını da bu zorunlu derslerin ilkokul düzeyinde olması gerektiğini düşünmektedir. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin %6.3'ünün çevre konusunda çalışan herhangi bir gönüllü bir kuruluş veya organizasyona üyeliğinin bulunduğu görülmektedir.

Öğrencilerden, dünyada çevre ile ilgili önemli buldukları sorunlar açık uçlu soru tipi ile sorgulanmıştır ve belirtilen sorunlar içinde ilk üç sırayı %37.5 ile hava kirliliği, %36.2 ile atıklar ve %30.6 ile ormanların azalması almıştır. Çevresel duyarlılık yönünden kendi kendilerini değerlendirmeleri istendiğinde ise, öğrencilerin %75.8'i yapılması gerekenleri bildiğini ve bunlara dikkat ettiğini belirtirken, %17.9'u yapılması gerekenleri bildiğini ancak dikkat etmediğini ve %19'u bu konuyu bilmediğini veya bu konuyla ilgilenmediğini belirtmiştir (Tablo 2).

Araştırmaya alınan öğrencilerin çevreye duyarlılık konusundaki bazı davranış özelliklerine göre kendilerini değerlendirmeleri ve bunun bir takım değişkenlerle ilişkisi Tablo 3'te özetlenmiştir. Bu değerlendirmeye göre, yaş, devam edilen sınıf, annenin öğrenim düzeyi, babanın öğrenim düzeyi ve önceden çevre dersi alma durumu ile çevreye duyarlı davranışlar arasında ilişki saptanmamıştır. Ancak, kız öğrencilerin erkeklere göre çevre konusunda daha fazla oranda bilgilerinin olduğu ve dikkat ettiklerini belirttikleri görülmüştür ($p=0.019$). Kaldıkları yere göre değerlendirildiğinde, yurtdışı kalanların, evde ailesiyle, arkadaşlarıyla veya yalnız kalanlara göre daha fazla oranda bilgileri olmasına rağmen yaptıklarına dikkat etmediklerini belirttikleri saptanmıştır ($p=0.031$). Herhangi bir gönüllü bir kuruluş veya organizasyona üye olmayanların, üye olanlara göre daha fazla oranda bildikleri halde davranışlarına dikkat etmediklerini belirttikleri görülmüştür ($p=0.038$).

Verilen bazı önermelere ilişkin öğrencilerin görüşlerinin dağılımı Tablo 4'te verilmiştir. Kesinlikle katılıyorum "1" ve kesinlikle katılmıyorum "5" olmak üzere, beş seçenek ile puanlandırılmıştır. Buna göre, en yüksek puanı almış olan önerme "yaşadığım yerin yakınında

ağaçlandırılmış alanların bulunması beni mutlu eder" iken, en düşük puanı almış olan önerme ise "Erozyon nedeniyle toprağın kaybolmasının önemli bir sorun oluşturacağını sanmıyorum" olarak bulunmuştur.

Araştırmaya alınan öğrencilerin bazı özelliklerine göre çevresel duyarlılık puanlarının ortalamaları değerlendirildiğinde (Tablo 5), 21 yaş ve daha genç olanların 22 yaş ve daha üzerinelere göre çevresel duyarlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($p=0.026$). Çevresel duyarlılık puan ortalamaları yönünden, Dönem I ve Dönem VI öğrencileri arasında fark saptanmazken, kız öğrencilerin puan ortalamasının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu bulunmuştur ($p=0.0001$). Anne ve babanın öğrenim durumu, çevre dersi alma ve çevre konusunda çalışan herhangi bir gönüllü bir kuruluş veya organizasyona üyelik yönünden öğrencilerin çevresel duyarlılık puan ortalamaları arasında fark saptanmamıştır.

Tartışma

Tıp öğrencilerinin çevre sorunları ile ilgili olarak farkındalıkları ve duyarlılıklarının belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada, dünyada küresel düzeyde yaşanan çevre sorunlarının farkındalık düzeylerinin, geleceğin doktorlarından beklenebilecek olan seviyeden oldukça düşük bulunduğu söylenebilir. %37.5 oranıyla hava kirliliği en sık belirtilen çevre sorunu iken, fosil yakıtların fazla kullanılması %0.7 ile en az belirtilen konu olmuştur. Öğrencilerin öğrenim hayatları boyunca çevre dersi alma durumlarına bakıldığında da, yarıya yakınının ilkokulda iken bu dersi aldığı görülmektedir. Bu fakültede çevre sağlığı dersleri Halk Sağlığı dersleri kapsamında Dönem IV'te iken alınmaktadır. En azından Tıp Fakültesini bitirmek üzere olan 138 Dönem VI öğrencisinin bu dersi alması beklenirken, fakültede çevre sağlığı dersi aldığını belirten öğrenci sayısı 57'dir. Bu, Türkiye'de doktora mezuniyet sonrasında atfedilen değere uygun bir mezuniyet öncesi davranışı olarak algılanabilir. Çünkü, doktorlar hem sağlık bakanlığının atama ve bütçe uygulamalarıyla ve hem de toplumun genel olarak birinci basamak hekimine yaklaşımı gibi nedenlerle sürekli bir biçimde uzmanlaşmaya teşvik edilmekte, dolayısıyla klinik derslerin, isimleri zor telaffuz edilen fakat uzmanlık sınavında sıkça

sorulan sendromların ezberlenmesi öğrencilerce daha zorunlu hissedilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, birey sağlığını hızla ve çok somut biçimde etkilemedikçe, toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi işlevi sosyal ve ekonomik yönden prim yapmadıkça hiçbir çevre sorunu da öğrencilerin girmeyi tercih ettikleri bir ders konusu olmayacaktır.

Türkiye’de sağlık eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde yürütülmüş olan bir çalışmada öğrenim hayatının herhangi bir döneminde çevre dersi alma oranı %94.4 olarak bildirilmiştir ve bu dersin zorunlu olması gerektiğini düşünenlerin oranı ise %61.8’tir. Herhangi bir çevre derneğine üye olma durumuna bakıldığında, sadece %6.3’ünün üyeliğinin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, sağlık eğitim fakültesi öğrencileri, çevre sorunlarının çözümünde en yüksek oranda (%92.5) gönüllü kuruluşlara güvendiklerini belirtmişlerdir (4).

Öğrencilerden, dünyada çevre ile ilgili önemli buldukları sorunları belirtmeleri istendiğinde, belirtilen sorunlar içinde ilk üç sırada %37.5 oran ile hava kirliliği, %36.2 ile atıklar ve %30.6 ile ormanların azalması yer almıştır. Sağlık eğitim fakültesi öğrencileri tarafından belirtilen en önemli sorunlar %49.5 ile hava kirliliği, %26.6 ile çevre kirliliği ve %25.7 ile atıklar olarak bildirilmiştir (4). Çevresel tehlike ve bunların sağlık üzerine etkileri konusunda Helsinki, Moskova ve Talin’de 13-18 yaş grubu üzerinde yapılan bir araştırmada; hava ve su kirliliği ile bitki ve hayvan türlerinin yaşam risklerini her üç kentte yaşayan gençlerin en kaygı verici tehlikeler olarak düşündüğü bildirilmiştir (5). Finlandiya’da tıp öğrencileri üzerinde yürütülmüş olan bir çalışmada da, öğrencilerin çoğunun çevre konusuyla ilgili olduğu, yarısından fazlasının en önemli buldukları çevre riskleri olarak su kirliliği ile yağmur ormanlarının tahribini gösterdikleri bildirilmiştir (6).

Çevresel duyarlılık yönünden kendi kendilerini değerlendirmeleri istendiğinde, öğrencilerin %75.8’i yapılması gerekenleri bildiğini ve bunlara dikkat ettiğini belirtirken, %17.9’u yapılması gerekenleri bildiğini ancak dikkat etmediğini ve %19’u bu konuyu bilmediğini veya bu konuyla ilgilenmediğini belirtmiştir (Tablo 2).

Araştırmaya alınan öğrencilerin bazı özelliklerine göre kendilerini değerlendirmeleri Tablo 3’te özetlenmiştir. Buna göre, yaş, devam edilen sınıf,

annenin-babanın öğrenim düzeyi ve önceden çevre dersi alma durumları ile çevreye duyarlı davranışlar arasında ilişki saptanmamıştır. Ancak, kız öğrencilerin erkeklere göre çevre konusunda daha fazla oranda bilgilerinin olduğu ve dikkat ettiklerini belirttikleri görülmüştür ($p=0.019$). Ankara’da yapılan diğer çalışmada da kız öğrencilerin çevresel duyarlılık puan ortalamalarının erkek öğrencilerin duyarlılık puan ortalamalarından istatistiksel olarak da yüksek bulunduğu bildirilmiştir (4). Benzer bir sonuç Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinde yapılmış olan çalışmada da gözlenmiş ve kız öğrencilerin çevresel tutumlarının erkek öğrencilerden daha olumlu olduğu bildirilmiştir (7).

Kaldıkları yere göre değerlendirildiğinde, yurtda kalanların, evde ailesiyle, arkadaşlarıyla veya yalnız kalanlara göre daha fazla oranda bilgileri olmasına rağmen yaptıklarına dikkat etmediklerini belirttikleri saptanmıştır ($p=0.031$). Bu konuda nüfus yoğunluğu ele alınarak öğrencilerin en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimine göre yapılan değerlendirmede de küçük yerleşim biriminden (kırsal) büyük yerleşim birimlerine (kentsel) doğru gidildikçe yaşanan sürenin de etkisiyle olumlu yönde bir gelişme saptandığı bildirilmiştir (7). Buradan hareketle yaşanan yerdeki mikro ve makro çevre faktörlerinin de kişinin davranışları üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Çevre konusunda çalışan herhangi bir gönüllü bir kuruluş veya organizasyona üye olmayanların, olanlara göre daha fazla oranda bildikleri halde davranışlarına dikkat etmediklerini belirttikleri görülmüştür. Bunu destekleyen bir bulgu olarak, Finlandiya’da tıp öğrencilerinde yapılan bir çalışmada kız cinsiyetin ve herhangi bir çevre derneğine üye olmanın çevresel duyarlılığı artırıcı anlamlı faktörler olarak bulunduğu bildirilmiştir (6).

Verilen bazı önermelere ilişkin öğrencilerin görüşlerinin dağılımı Tablo 4’te verilmiştir. Buna göre, en yüksek puanı almış olan önerme “yaşadığım yerin yakınında ağaçlandırılmış alanların bulunması beni mutlu eder” iken, en düşük puanı almış olan önerme ise “Erozyon nedeniyle toprağın kaybolmasının önemli bir sorun oluşturacağını sanmıyorum” olarak bulunmuştur.

Araştırmaya alınan öğrencilerin bazı özelliklerine göre çevresel duyarlılık puanlarının ortalamaları değerlendirildiğinde (Tablo 5), 21 yaş ve

daha genç olanların 22 yaş ve daha üzerinelere göre çevresel duyarlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür ($p=0.026$). Helsinki, Moskova ve Talin’de yaşayan gençlerin çevresel duyarlılıktan ötürü kaygıları değerlendirildiğinde, bu konudaki yüksek kaygı düzeyinin, küçük sınıflara göre daha çok lise dönemindeki gençlerde bulunduğu bildirilmiştir (5). Çevre duyarlılığı çalışmalarının yürütüldüğü her popülasyon için, yaşın artmasıyla duyarlılığın da arttığı söylenebilir.

Çevresel duyarlılık puan ortalamaları yönünden, Dönem I ve Dönem VI öğrencileri arasında fark saptanmamıştır, ancak kız öğrencilerin puan ortalaması erkek öğrencilere göre daha fazladır. Danimarka’da tıp öğrencileri ile mezun olmuş doktorların çevresel duyarlılıklarının karşılaştırıldığı bir çalışma sonucunda, mezun olmuş doktorların halen eğitimleri süren tıp öğrencilere göre daha az oranda çevresel risklerle ilgilendikleri bildirilmiştir (8). ABD’de Dönem III tıp öğrencilerinde yapılan bir çalışmada da, öğrencilerin teorik olarak anamnez alırken hastaların meslek ve oturduğu çevre sorgulamalarının önemli olduğunu belirtmelerine rağmen, uygulamada anamnez sırasında çevresel öykülerine aynı önemi göstermedikleri saptanmıştır (9).

Annenin ve babanın öğrenim durumu, çevre dersi alma ve herhangi bir çevre derneğine üye olma durumları yönünden öğrencilerin çevresel duyarlılık puan ortalamaları arasında fark saptanmamıştır.

Sonuç

Tıp Fakültesi ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevresel farkındalık ve duyarlılıklarını araştırmak amacıyla yürütülen bu çalışmada, duyarlı olması beklenen bir toplum kesiminin konuya yeterli ilgiyi göstermediği ve eğitimlerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Dünyanın geleceği ve insan sağlığını doğrudan ilgilendiren belki de günümüzün en güncel olması beklenen bu konuda, tüm örgün ve yaygın eğitim programlarında bu konuya yer vermek ve bu eğitimlerde tutum ve davranışları olumlu yönde değiştirecek bir yol çizilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle, tıp fakültesi öğrencilerinin, küresel ve yerel çevre sorunları ve çevrenin sağlık üzerindeki etkileri ile korunma yolları yönünden bilinçli ve yeterli mezun olmaları sağlanmalıdır.

Çevreye karşı tutum farklılıklarının ortadan kaldırılması elbette zordur, hatta imkansızdır. Ancak, insanların çevreye karşı bilinçlendirilmesi ve çevreyi ortam şartlarına uygun olarak kullanmaları mümkündür. O zaman çöldeki insanlarla, endüstri kentlerinde yaşayan insanların yaşadıkları ortam farklı da olsa, en azından bakış açılarında benzeşme veya ortak bir nokta yakalanabilir (1,10). Dünyanın insanlara değil, insanların dünyaya ait olduğu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalı ve güncel çevre sorunlarının nedenleri ve çözüm yolları ile birlikte ele alınmasına çaba gösterilmelidir (10,11).

Tablo 1. Araştırmaya alınan öğrencilerin bazı özelliklerinin dağılımı

Bazı özellikler	n	%
Yaş Grupları		
21 yaş ve altı	162	53,8
22 yaş ve üzeri	139	46,2
Cinsiyet		
Erkek	135	44,9
Kız	166	55,1
Dönem		
Dönem I	163	54,2
Dönem VI	138	45,8
Kaldığı yer		
Evinde ailesiyle	119	39,5
Evde arkadaşlarıyla veya yalnız	92	30,6
Yurtta	90	29,9
Annenin öğrenim durumu		
Ortaokul veya daha az	104	34,6
Lise veya daha yüksek	197	65,4
Babanın öğrenim durumu		
Ortaokul veya daha az	61	20,3
Lise veya daha yüksek	240	79,7

Tablo 2. Araştırma grubunun çevre konusuyla ilgili bilgi kaynakları ve tutumu

	n	%
Çevre konusu ile ilgili ders alma		
Hayır	122	40.5
Evet	179	59.5
Bu konuda alınan ders		
İlkokulda iken	98	44.9
Ortaokulda iken	54	24.8
Lisede iken	9	4.1
Fakültede iken	57	26.2
Çevre ile ilgili ders zorunlu olsun		
Hayır	75	24.9
Evet	226	75.1
Çevre ile ilgili derslerin zorunlu olacağı okul*		
İlkokulda iken	144	47.8
Ortaokulda iken	89	29.6
Lisede iken	54	17.9
Fakültede iken	24	7.9
Çevre derneğine üye olma durumu		
Hayır	282	93.7
Evet	19	6.3
Öğrencilere göre dünyada çevre ile ilgili önemli sorunlar*		
Hava kirliliği	113	37.5
Atıklar	109	36.2
Ormanların azalması	92	30.6
Çevre kirliliği	83	27.6
Deniz kirliliği	72	23.9
Küresel ısınma	50	16.6
Terör-savaş-küreselleşme	36	11.9
Altyapı eksikliği ve çarpık kentleşme	23	7.6
Sanayileşme ve nüfus artışı	20	6.6
Erozyon	18	5.9
Biyçeşitliliğin ve doğal kaynakların azalması	16	5.3
Ekolojik dengenin bozulması	9	2.9
Fosil yakıtların fazla kullanılması	2	0.7
Öğrencilerin çevresel duyarlılık yönünden kendilerine bakışı		
Yapılması gerekenleri biliyor ve dikkat ediyorum	228	75.8
Yapılması gerekenleri biliyor ve dikkat etmiyorum	54	17.9
Bu konuyu bilmiyor ve ilgilenmiyorum	19	6.3

*Birden fazla seçenek belirtildiğinden %'ler toplamı 100'den fazladır.

Tablo 3. Araştırma grubunun bazı özelliklere göre çevreye duyarlı davranışlar yönünden kendilerini değerlendirmeleri

	Biliyorum yapmıyorum		Biliyorum yapıyorum		Bilmiyorum ilgilenmiyorum		Toplam		X ² ve P
	n	%	n	%	n	%	n	%*	
Yaşı									
21 yaşı ve altı	25	15.4	115	71.0	22	13.6	162	53.8	X ² =1.04 p=0.59
21 yaşı ve üzeri	20	14.4	105	75.5	14	10.1	139	46.2	
Cinsiyet									
Erkek	27	20.0	88	65.2	20	14.8	135	44.9	X ² =7.94 p=0.02
Kız	18	10.8	132	79.5	16	9.6	166	55.1	
Dönem									
Dönem I	26	16.0	115	70.6	22	13.5	163	54.2	X ² =1.25 p=0.53
Dönem VI	19	13.8	105	76.1	14	10.1	138	45.8	
Annenin öğrenim durumu									
Ortaokul ve daha az	17	16.7	69	67.6	16	15.7	102	34.2	X ² =2.49 p=0.288
Lise ve daha ileri	28	14.3	148	75.5	20	10.2	196	65.8	
Babanın öğrenim durumu									
Ortaokul ve daha az	10	16.4	42	68.9	9	14.8	61	20.3	X ² =0.79 p=0.67
Lise ve daha ileri	35	14.6	178	74.2	27	11.3	240	79.7	
Kaldığı Yer									
Evde ailesiyle	11	9.4	93	77.5	16	13.3	120	39.9	X ² =10.66 p=0.03
Evde arkadaşlarıyla	13	14.3	74	70.3	14	15.4	91	30.2	
Yurtta	21	23.3	63	70.0	6	6.7	90	29.9	
Çevre dersi alma durumu									
Evet	29	16.2	130	72.6	20	11.2	179	59.5	X ² =0.70 p=0.70
Hayır	16	13.1	90	73.8	16	13.1	122	40.5	
Çevre derneğine üyelik									
Evet	—	—	14	73.7	5	26.3	19	6.3	X ² =6.52 p=0.04
Hayır	45	16.0	204	73.0	31	11.0	282	93.7	

*Sütun yüzdesidir, diğerleri satır yüzdesidir.

Tablo 4. Öğrencilerin verilen tutum ve davranış örneklerine yönelik düşüncelerinin dağılımı

Verilen bazı tutum ve davranış örnekleri	Kesinlikle Kabbyorum	Kabbyorum	Kararsızım	Kablmıyorum	Kesinlikle Kablmıyorum	Tutum Örnei Toplam Puan
Denizin kirliliği bölgelerden çıkan deniz ürünlerini yemekte sakınca görmem	23 (%7.6)	11 (%3.7)	21 (%7.0)	150 (%49.8)	96 (%31.9)	150
Fabrikaların yerleşim yerlerine yakın olmasından rahatsızlık duymam	25 (%8.3)	14 (%4.7)	10 (%3.3)	150 (%49.8)	102 (%33.9)	150
Hava kirliliğinin çözüm yolu hastabkaların arttırılmasını sanmıyorum	11 (%3.7)	3 (%1.0)	10 (%3.3)	160 (%53.2)	117 (%38.9)	160
Çalışırken gürültü çıkaran aletleri, çevreyi rahatsız etmeyecek zamanlarda kullanmaya özen gösteririm.	143 (%47.5)	113 (%37.5)	22 (%7.3)	15 (%5.0)	8 (%2.7)	206
Sprey ve deodorantların ozon tabakasını incelttiğine inanmıyorum.	9 (%3.0)	16 (%5.3)	48 (%15.9)	139 (%46.2)	89 (%29.6)	139
Dünyanın ekolojik dengesinin giderek bozulması gelecek için beni kaygılandırıyor	211 (%70.1)	50 (%16.6)	14 (%4.7)	16 (%5.3)	10 (%3.3)	211
Yerel yönetimlerin ve siyasilerin kaçak yapılar imar affı vermesinden rahatsız oluyorum	206 (%68.4)	37 (%12.3)	20 (%6.6)	19 (%6.3)	19 (%6.3)	206
Yafladığımız yerin yakınında açılan alanlar olması beni mutlu eder	262 (%87.0)	20 (%6.6)	5 (%1.7)	7 (%2.3)	7 (%2.3)	262
Türkiye'de doğru şehir planlaması olmadığından düzensiz kentleşmenin arttırılmasını düşünüyorum	207 (%68.8)	53 (%17.6)	12 (%4.0)	16 (%5.3)	13 (%4.3)	207
Bafıbofl hayvanlarla mücadelede yok etme yönteminde yöntemler tercih edilmeli diye düşünüyorum.	145 (%48.2)	75 (%24.9)	39 (%13.0)	25 (%8.3)	17 (%5.6)	145
Yiyeceklerimi saklamak için kapalı kaplarda tutarım	159 (%52.8)	94 (%31.2)	26 (%8.6)	11 (%3.7)	11 (%3.7)	159
Tarım ilaçları ve böcek öldürücüler bilinçsiz kullanılışında biyolojik dengeyi bozmaktadır.	213 (%70.8)	60 (%19.9)	10 (%3.3)	8 (%2.7)	10 (%3.3)	213
Çöplüklerin yerleşim alanları içinde olması sağlığını tehdit eder	237 (%78.7)	43 (%14.3)	9 (%3.0)	9 (%3.0)	3 (%1.0)	237
Abkaların, arıtma iflemlerinden geçirilmeden deniz ve akarsulara verilmesi beni endişelendiriyor.	247 (%82.1)	38 (%12.6)	9 (%3.0)	3 (%1.0)	4 (%1.3)	247
Çöplerimi poflette biriktirir, atarım	228 (%75.7)	50 (%16.6)	10 (%3.3)	8 (%2.7)	5 (%1.7)	228
Pet filele hijyenik bebek ve çocuk bezi dışında uzun kabsra gelecekte önemli sorunlar oluşturunca	185 (%61.5)	74 (%24.6)	27 (%9.0)	8 (%2.7)	7 (%2.3)	185
Geri dönüşüm için çöplerin ayrı toplanması konusunda çaba gösterilmiyor	198 (%65.8)	74 (%24.6)	16 (%5.3)	6 (%2.0)	7 (%2.3)	198
Sanayi kuruluşlarının abkalarını gerekli iflemlerden geçirip geçirmediğini merak ediyorum.	136 (%45.2)	110 (%36.5)	26 (%8.6)	17 (%5.6)	12 (%4.0)	136
Sokakları umumi tuvalet olarak kullanan insanlar, tüm insanların haklarını çiğniyor	224 (%74.4)	41 (%13.6)	12 (%4.0)	15 (%5.0)	9 (%3.0)	224
Ülkelerin nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olmaları beni huzursuz ediyor.	206 (%68.4)	58 (%19.3)	14 (%4.6)	13 (%4.3)	10 (%3.3)	206
Yafladığımız ortamlarda radyasyon miktarının kabul edilebilir düzeyde olup olmadığı merak ediyorum.	139 (%46.2)	103 (%34.2)	37 (%12.3)	12 (%4.0)	10 (%3.3)	139
Baz istasyonlarının giderek artması beni kaygılandırıyor.	149 (%49.5)	84 (%27.9)	43 (%14.3)	16 (%5.3)	9 (%3.0)	149

Biz yüzü kullanılmıfl kaştlar, arka yüzlerini de kullanmak üzere biriktirim	124 (%41.2)	76 (%25.2)	43 (%14.3)	40 (%13.3)	18 (%6.0)	124
Kullanılmıfl kaştlar, çöpe gidecek diğer malzemelerden farklıdır.	23 (%7.6)	17 (%5.6)	28 (%9.3)	135 (%44.9)	98 (%32.6)	135
Yıllardır ormanlara verdiğimiz zararın telafisi için ağaç dikme çabılmalarımız artmalıyız	240 (%79.7)	35 (%11.6)	3 (%1.0)	12 (%4.0)	11 (%3.7)	240
Erozyon nedeniyle toprağın kaybolmasının önemli bir sorun oluflturacağını sanmıyorum	19 (%6.3)	6 (%2.0)	9 (%3.0)	153 (%50.8)	114 (%37.9)	19

Tablo 5. Öğrencilerin bazı özellikleri yönünden çevresel duyarlılık puan ortalamalarının değerlendirilmesi

	n	Çevresel duyarlılık puan ortalaması±SD	t ve p değerleri	% 95 güven aralığı alt sınır — üst sınır
Yaş grupları				
21 yaş ve altı	162	122.48 ± 10.96	t=2.23	0.47-7.40
22 yaş ve üzeri	139	118.55 ± 19.06	p=0.026	
Dönem				
Dönem I	163	121.60 ± 12.84	t=1.52	1.44-5.53
Dönem VI	138	119.56 ± 17.85	p=0.25	
Cinsiyet				
Erkek	135	116.10 ± 18.64	t= 4.82	11.65-4.89
Kız	166	124.37 ± 10.73	p=0.000	
Babanın öğrenim durumu				
Ortaokul ve daha az	61	119.27 ± 17.92	t= 0.79	6.07-2.59
Lise ve daha yüksek	240	121.02 ± 14.64	p= 0.43	p= 0.43
Annenin öğrenim durumu				
Ortaokul ve daha az	102	121.34 ± 15.64	t= 0.52	2.72 –4.68
Lise ve daha yüksek	196	120.36 ± 15.28	p= 0.60	
Çevre dersi alma durumu				
Evet	179	121.18 ± 13.25	t= 0.70	2.27- 4.82
Hayır	122	119.91 ± 18.02	p= 0.48	
Çevre derneğine üyelik				
Evet	19	121.89 ± 10.92	t= 0.36	5.85 – 8.48
Hayır	282	120.58 ± 15.61	p= 0.72	

Kaynaklar

1. Gökdayı İ, Çevrenin Geleceği, Yaklaşımlar ve Politikalar, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Şubat 1997, Ankara, 110-120
2. Geleceğe Özen, Nüfus ve Hayat Kalitesi Bağımsız Komisyonu, Olumsuz Değişiklikler İçin Radikal Bir Gündem, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Haziran 1997, Ankara
3. Akdur R, Epidemiyolojide Temel Kavramlar, Sağlık Bilimlerinde Araştırma ve Tez Yapma Rehberi (Projelendirme, Uygulama, Rapor Yazma), Bölüm I, Ankara 1996
4. Çelen Ü, Yıldız A, Atak N, Tabak RH, Arısoy M, Ankara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Duyarlılığı ve İlişkili Faktörler, 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül 2002, Diyarbakır, Kongre Kitabı, 421-425
5. Hokka P, Palosuo H, Zhuravleva I, Parna K, Mussalo-Rauhamaa H, Lakomova N, Anxiety About Environmental Hazards Among Teenagers In Helsinki, Moscow and Tallinn., Sci Total Environ. 1999, 234:95-107
6. Kasma-Ronkainen L, Virokannas H., Concern About the Environment Among Medical Students., Scand J Soc Med. 1996; 24: 121-3
7. Şama E, Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003, 23:99-110
8. Grandjean P, Nielsen JB, Physicians' and Medical Students' Perception of Environmental Risks, Ugeskr Laeger, 1996, 158: 5291-5
9. Roberts JR, Reigart JR, Environmental Health Education in the Medical School Curriculum., Ambul Pediatr. 2001, 1: 108-11
10. Çevre Eğitimi, Halkın Bilinçlendirilmesi ve Katılımı, IV. Çevre Şurası Komisyonu Raporu İzmir, 6-8 Kasım 2000
11. Kışlalıoğlu M, Berkes F, Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, 8. Basım, Mayıs 2003